

ภาพสะท้อนสังคมพุทธในเรื่องเล่าผีเขมร*

Social Buddhist reflection in Khmer ghost stories

¹สัจภูมิ ละออ และ อุเทน วงศ์สถิตย์

¹Sajjaphoum la-or and U-Tain Wongsathit

¹คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

¹Faculty of Archeology, Silpakorn University, Thailand.

¹Corresponding Author's E-mail: Sajjaphoumlaor@gmail.com.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อทราบพัฒนาการความเชื่อเรื่องผีเขมร 2) เพื่อทราบกลุ่มผีเขมร และ 3) เพื่อทราบภาพสะท้อนทางสังคมจากเรื่องเล่าผีเขมร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้เรื่องเล่าผีจำนวน 100 เรื่อง มี 4 ประเภทคือ นิทานพื้นบ้านเขมร นิทานเรื่องผี เรื่องสั้น และนิยาย ได้มาโดยสำรวจและเก็บข้อมูลเอกสารจากประเทศกัมพูชา และเว็บไซต์ภาษาเขมร

ผลการวิจัยพบว่า 1) พัฒนาการด้านความเชื่อเรื่องผีเขมร ช่วงแรกมีความเชื่อว่าผีอยู่ในธรรมชาติ อาทิ ในน้ำ ป่า เขา และมีผีบรรพบุรุษ เมื่อรับพระพุทธศาสนาเข้ามา จึงรับเอาคติความเชื่อเรื่องผีในศาสนาพุทธ และเมื่อเครื่องมือสื่อสารพัฒนา จึงรับความเชื่อเรื่องผีจากวัฒนธรรมภายนอก 2) ผีเขมรแบ่งตามพัฒนาการการนับถือได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ 1. ผีดั้งเดิม คือผีที่อยู่คู่กับสังคมเขมรมาแต่บรรพกาล 2. ผีพุทธ คือผีที่เกิดจากอิทธิพลความเชื่อของศาสนาพุทธ และ 3. กลุ่มผีจากวัฒนธรรมภายนอก คือผีที่เข้ามาในสังคมเขมร เมื่อโลกการสื่อสารก้าวหน้า 3) ภาพสะท้อนทางสังคมในเรื่องเล่าผีเขมร ในกลุ่มผีดั้งเดิม ชาวเขมรเชื่อว่าเป็นผีบรรพบุรุษที่ให้ความคุ้มครอง ควบคุมพฤติกรรมคนในสังคม และช่วยบันดาลความสุขให้ กลุ่มผีพุทธ มี 3 จำพวกตามคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือ 1. สัมภเวสี 2. เปรต และ 3. อสุรกาย ส่วนกลุ่มผีจากวัฒนธรรมภายนอก ชาวเขมรนำเข้ามาเพื่อความบันเทิง ไม่มีพิธีกรรม ส่วนภาพสะท้อนทางสังคมอื่น ๆ จากเรื่องเล่าผีเขมรมีทั้งด้านความเชื่อเรื่องผี ด้านไสยศาสตร์ ด้านพุทธศาสนา และด้านนิเวศวิทยา

คำสำคัญ: เรื่องเล่าผีเขมร; ความเชื่อเรื่องผีเขมร; ผีพุทธในสังคมเขมร

Abstract

This research objectives are: 1) to find out the evolution of beliefs in Khmer ghosts; 2) to find out categories of Khmer ghosts; and 3) to find out a reflection of Buddhist society from Khmer ghost stories. The study is a qualitative research by using 100 Khmer ghost stories which

*Received October 16, 2020; Revised December 15, 2020; Accepted May 26, 2021

are categorized in four types: Khmer folk tale, ghost tale, short-story, and novel. The data were collected by surveying and collecting data from Cambodian documents and Khmer language website.

The results of the research find as follows: 1) The evolution of beliefs in Khmer ghosts: in the primeval time, there was a belief about ghosts that were in the nature e.g., water, woods, mountain, and there were as well the ancestor ghosts. With the arrival of Buddhism, people took in the beliefs of ghosts in Buddhism. When the tools for communication were developed, people took in the beliefs of ghosts from outside cultures as well; 2) Khmer ghosts can be categorized by their evolution into 3 groups: 1. The original ghosts which refer to those ghosts that have lived along with Khmer society since the primeval time, 2. Buddhist ghosts which refer to those arisen by the influence of Buddhist beliefs, and 3. Ghosts from external cultures which have emerged in Khmer society due to the advancement of communication; and 3) A reflection of Buddhist society from Khmer ghost stories. The social reflection in Khmer ghost story in the ancient spirit group, Khmer people believe that it was the ancestor spirits who provide tutelage and control people's behavior and destine the happiness to the people. Buddhist spirits group are divided into three kinds according to the Buddhist texts: 1) sambhavesī (a spirit seeking or awaiting rebirth), 2) petre (a ghost of the departed), and 3) asurakāya (demons). As the external cultures spirit group was brought by Khmer people for entertainment and there is no ceremony for them. As the other social reflections from ghost stories were the beliefs in ghosts, superstition, Buddhism and ecology.

Keywords: Khmer ghost stories; Khmer ghost beliefs; Buddhist ghosts in Khmer community.

บทนำ

เรื่องเล่าผีเขมรปรากฏอยู่ในทั้งนิทานพื้นบ้านเขมร นิทานเรื่องผี เรื่องสั้น และนวนิยาย การเผยแพร่ นอกจากในสื่อสิ่งพิมพ์แล้ว ในสื่อออนไลน์ก็มีอย่างกว้างขวาง เรื่องเล่าผีเขมรประเภทนิทานพื้นบ้านเขมร คณะวัฒนธรรมกัมพูชา ได้จัดพิมพ์เผยแพร่เป็นภาค ๆ รวม 9 ภาค เรื่องเกี่ยวกับผีอยู่ในภาคที่ 8 เป็นเรื่อง อนุกตา (เนียกตา) คือผีเจ้าพ่อเจ้าแม่ หรือผีผู้ดูแล เรื่องเล่าผีเขมรประเภทนิทาน มีจัดพิมพ์จำหน่ายอยู่ทั่วไป ในประเทศกัมพูชา และยังพบในสื่อออนไลน์อย่างกว้างขวาง เช่นเดียวกับเรื่องเล่าผีประเภทเรื่องสั้นและ นวนิยาย

มูลเหตุที่มีเรื่องเล่าผีอย่างแพร่หลาย ส่วนสำคัญมาจากความเชื่อเรื่องผีของชาวเขมร ในวิถีชีวิต ชาวเขมรตั้งแต่เกิดจนถึงตายเกาะเกี่ยวอยู่กับเรื่องผี กล่าวคือ เมื่อชาวเขมรเกิด หมอตำแยอ้อนวอนผีให้ปกป้อง รักษา แม่เด็กกอยู่ไฟ 3 วัน เพราะกลัวผีพรายมาเบียดเบียน อาจารย์ต้องสวดมนตร์อาคมล้อมรอบด้วยด้ายดิบ

(Ngea, 1983) เพื่อป้องกัน เมื่อเติบโตแต่งงาน คู่บ่าวสาวต้องไหว้โขนตา (ผีบรรพบุรุษ) เวลาตกใจมากทำให้ปรลิง(ขวัญ/วิญญาณ)หาย ก็ต้องทำพิธีเรียกกลับมา (Lee, 2006) เวลาเจ็บป่วยต้องให้อารักษ์ช่วยดูแลช่วยขจัดปัดเป่าให้โรคภัยหาย อย่างพิธีหนึ่งเรียกว่าบรรเลงเพลงให้ผี พิธีนี้ใช้กรณีคนไข้อาการหนัก หมอรักษาไม่หาย ญาติผู้ป่วยจะเชิญอารักษ์เชิญผีเข้ามาสถิตร่างทรงเพื่อรักษาอาการไข้ เมื่อสิ้นชีวิตไปก็ต้องทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ผีญาติ ความสัมพันธ์ระหว่างผีกับชาวกำพูชาตั้งแต่เกิดถึงตายเกาะเกี่ยวอยู่กับเรื่องผี แสดงให้เห็นว่าผีมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตชาวกำพูชาเป็นอย่างมาก

ความเชื่อเรื่องผีของชาวกำพูชา จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าผีเขมร ในวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ เป็นภาพสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ของชาวเขมร ศ.ดร.รีนฤทัย สัจจพันธุ์ อธิบายว่าเรื่องเล่า “จะทำให้เราเข้าใจโลกและชีวิตดียิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะหนังสือดีจะเสนอภาพชีวิตให้เราได้เห็นทุกแง่มุม นำเราเข้าสู่โลกสมมุติซึ่งจำลองหรือสะท้อนโลกแห่งความเป็นจริง” (Sujapun, 2001) ด้วยเหตุและปัจจัยดังกล่าวมาเป็นแรงจูงใจให้ศึกษาเรื่องเล่าผีเขมรซึ่งเป็นสังคมพุทธศาสนา ว่ามีผีกี่กลุ่ม มีพัฒนาการความเชื่อเรื่องผีอย่างไร และมีภาพสะท้อนทางสังคมอย่างไรบ้าง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อทราบพัฒนาการความเชื่อเรื่องผีเขมร
2. เพื่อทราบกลุ่มผีเขมร
3. เพื่อทราบภาพสะท้อนทางสังคมจากเรื่องเล่าผีเขมร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Study) โดยใช้วิธีการศึกษาจากเรื่องเล่าผี 4 ประเภท ดังนี้ 1. นิทานพื้นบ้านเขมร 2. นิทานเรื่องผี 3. นิยาย และ 4. เรื่องสั้น โดยทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องจาก เอกสารทางวิชาการทั้งภาษาไทยและเขมร โดยมีวิธีการศึกษาดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เก็บข้อมูลเรื่องเล่าผีเขมรที่จัดพิมพ์เผยแพร่เป็นภาษาเขมรในร้านหนังสือในประเทศกำพูชา และเว็บไซต์เรื่องเล่าผีจากวรรณกรรม 4 ประเภทคือ นิทานพื้นบ้านเขมร นิทานเรื่องผี นิยาย และเรื่องสั้น โดยเรื่องเล่าที่จัดเก็บนั้น ในส่วนของหนังสือเก็บเฉพาะที่หาซื้อได้ในปี ค.ศ. 2019 ส่วนในเว็บไซต์ต้องเข้าถึงได้ในปี ค.ศ. 2019 เช่นกัน และเรื่องจากเว็บไซต์เมื่อเข้าถึงแล้วจะโหลดเรื่องเก็บไว้ในคลังข้อมูลส่วนตัว ป้องกันการสูญหายและสะดวกต่อการนำมาศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 เลือกเรื่องเล่าผีทั้ง 4 ประเภทจำนวน 100 เรื่อง โดยเลือกเรื่องที่มีตัวละครในเรื่องเป็นผี และมีบทบาทโดดเด่นตลอดเรื่อง เนื้อเรื่องต้องไม่ซ้ำกัน และต้องปรากฏนามผู้ประพันธ์ ซึ่งจะเป็นนามปากกาหรือนามจริงก็ได้

ขั้นตอนที่ 3 ผู้วิจัยแปลเรื่องเล่าผีทั้งหมด 100 เรื่อง ลำดับการแปลภาษาเขมรเป็นภาษาไทย มีลำดับดังนี้ ลำดับแรก อ่านเรื่องคร่าว ๆ 1 ครั้งกรณีพบศัพท์ที่ไม่ทราบความหมายจะขีดเส้นใต้ไว้ ลำดับที่สอง ค้นหา

ความหมายศัพท์บางคำที่ไม่ทราบความหมาย ลำดับที่สาม อ่านเพื่อทำความเข้าใจเรื่องราวอีก 1 ครั้ง ลำดับที่ 4 แปลเรื่องตามที่คัดเลือกไว้จนครบจำนวน กรณีพบศัพท์เฉพาะในภาษาเขมร ผู้วิจัยใช้วิธีถอดรูปคำอิงตามหลักเกณฑ์พจนานุกรมเขมร-ไทย ฉบับของพระยาอนุมาราชชน แล้วแปลความหมายไว้ในวงเล็บ เช่น อารากส (อาร์กซ์) เป็นต้น และเฉพาะนิทานพื้นบ้านเขมรนั้น ผู้ศึกษาวิจัยนำหนังสือประชุมตำนานและนิทานพื้นบ้านเขมร ภาค 1-9 ของ มาใช้เทียบเคียง

ขั้นตอนที่ 4 สรุปรวบรวมในเรื่องเล่าผีเขมรทั้ง 100 เรื่อง ว่าชาวเขมรมีพัฒนาการความเชื่ออย่างไร โดยพิจารณาจากเนื้อหาเรื่องเล่าทั้งหมด แล้วมาลำดับพัฒนาการความเชื่อตั้งแต่สังคมเขมรโบราณ สังคมเขมรเมื่อแรกรับอารยธรรมจากภายนอก และสังคมเขมรปัจจุบัน แล้วจึงจัดกลุ่มผีเหล่านั้น

ขั้นตอนที่ 5 วิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมพุทธในเรื่องเล่าผีเขมร โดยพิจารณาด้านต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่องเล่าผีเขมรได้แก่ ด้านความเชื่อเรื่องผี ด้านไสยศาสตร์ ด้านพุทธศาสนา และด้านนิเวศวิทยาที่ปรากฏในเรื่องเล่าผีกลุ่มต่าง ๆ

ขั้นตอนที่ 6 สรุปผลการศึกษาวิจัย และนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า พัฒนาการความเชื่อเรื่องผีในเรื่องเล่าผีเขมร เริ่มแรกชาวเขมรนับถือธรรมชาติ (Nature Worship) ผีสงเทวดา (Animal Worship) และผีบรรพบุรุษ (Ancestor Worship) พบมากในเรื่องเล่าประเภทนิทานพื้นบ้านเขมร ซึ่งคณะกรรมการวัฒนธรรมกัมพูชาได้รวบรวมไว้ ตัวอย่างเช่นเรื่อง เจ้าพ่อกองชุม เจ้าพ่อคอแดง เจ้าแม่คุณหญิงมา เจ้าพ่อตาทอง และ เจ้าพ่อตานง เป็นต้น พัฒนาการขึ้นต่อมาชาวเขมรรับศาสนาพราหมณ์และพุทธเข้ามา นักวิชาการเขมรระบุว่า ศาสนาพุทธเข้ามาในกัมพูชาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 3 โดยมีพระโสณเถระ และพระอุตรเถระ เดินทางจากอินเดียมาเผยแผ่ในสุวรรณภูมิ (Soo, 2005) พุทธศาสนาเถรวาทในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (Jayavarman VII, c. 1122-1218) ต่อมาราวแผ่นดินพระเจ้าชัยวรมันที่ 8 (Jayavarman VIII, c. 1243-1295) พระมหากษัตริย์จिनราชวงศ์หยวน ได้ส่งทูตเข้ามาอาณาจักรพระนครเมื่อปี ค.ศ. 1295 ได้บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเชิงประจักษ์ไว้ดังข้อความตอนหนึ่งว่า “พวกจูกูโกนศิระนุ่งหม้อเหลือง เปิดที่ไหล่ข้างขวาข้างเดียว ท่อนล่างนุ่งสบงสีเหลืองและเดินด้วยเท้าเปล่า” (Yongboonkerd, 2014) สืบมาจนถึงปัจจุบัน ชาวกัมพูชายังนับถือศาสนาพุทธอย่างเหนียวแน่น แม้จะตกอยู่ในการปกครองระบอบสังคมนิยมในระหว่าง พ.ศ. 2518-2522 แต่ก็ไม่ทำให้ชาวกัมพูชาลดความเชื่อถือศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาแต่อย่างใด เมื่อนักเขียนประพันธ์เรื่องเล่าผีออกมา จึงปรากฏภาพสะท้อนเกี่ยวกับพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ แม้ทั้งสองศาสนามีผี แต่ผีในศาสนาพราหมณ์เขมรทำให้กลมกลืนไปกับผีดั้งเดิม ด้วยการผลัดให้เป็นผีเจ้าพ่อ เจ้าแม่ ดังปรากฏในเรื่องเจ้าพ่อพิฆเนศ และเจ้าพ่อสำเภาหลาย เป็นต้น ส่วนผีที่เกิดจากรับคติความเชื่อจากศาสนาพุทธยังคงมีอิทธิพลต่อมาอย่างเหนียวแน่น และผลจากเครื่องมือการสื่อสารของโลกยุคใหม่ทันสมัย เชื่อมโยงโลกได้กว้างไกลและทั่วถึง ทำให้ชาวเขมรรับผีอีกกลุ่มหนึ่งเข้ามาคือ เพื่อความบันเทิง นั่นคือ ผีฝรั่งและผีจีน

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า สืบเนื่องจากวิวัฒนาการความเชื่อเรื่องผีเขมรดังกล่าว สามารถแบ่งผีเขมรตามพัฒนาการความเชื่อได้เป็น 3 กลุ่มคือ 1) กลุ่มผีดั้งเดิม (Primitive Ghost Group) หมายถึงผีที่อยู่ในความเชื่อของชาวกัมพูชามาแต่บรรพกาล ชาวกัมพูชาเคารพ สักการะบูชา และมีพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อเช่นสรวงบูชา ผีกลุ่มนี้ มี 6 ตน ได้แก่ 1. อนาคตา (เนียะกตา) 2. อารกส (อารักข์) 3. เมบา (เมบา) 4. ปรลิ่ง (ปรลิ่ง) 5. ชัมเนียงผต๊ะ (ชุมเนียงเผต๊ะ) และ 6. เมรณูกงวาล (เมรณูก้องเวียล) อนาคตา (เนียะกตา) คือผีบรรพบุรุษและคุ้มครองคนในชุมชน หากเปรียบเทียบกับผีไทยก็ได้แก่ เจ้าพ่อ เจ้าแม่ ที่ประจำอยู่ตามศาลต่าง ๆ มูลเหตุที่ชาวเขมรมีความเชื่อเรื่องเนียะกตามาแต่บรรพกาลนั้น เพราะ “เขมรเชื่อว่าเนียะกตามีพลังอิทธิฤทธิ์อศจรรย เนียะกตา คือบรรพชนที่เป็นคนถางป่าสร้างบ้านมาก่อน” (Soo, 2005) อารกส (อารักข์) คือผีบรรพบุรุษที่ติดตามดูแลช่วยเหลือลูกหลาน ชาวเขมรเชื่อว่าทุกคนมีอารักข์ประจำตัว เมื่อมีใครในครอบครัวทำผิดประเพณี อารักข์จะทำโทษคนในครอบครัวให้เจ็บป่วย ญาติต้องทำพิธีขอขมา เมบา (เมบา) คือผีคุ้มครองของแต่ละคน ชาวเขมรเชื่อว่าทุกคนมีเมบา ซึ่งเป็นวิญญาณของผีบรรพบุรุษทั้งฝ่ายของพ่อและแม่คอยคุ้มครองดูแลลูกหลานอยู่ ปรลิ่ง (ปรลิ่ง) คือผีที่อยู่ในตัวทุกคน นักวิชาการเขมร Khing Hoc Dy อธิบายว่าปรลิ่ง มาจากคำว่าพระลิ่งค์ของพระสิดะ (Hoc Dy, 2004) ชาวเขมรเชื่อว่ามีอยู่ 19 ตน ขณะที่นักวิชาการวัฒนธรรมเขมร Lee (2006) ระบุว่าปรลิ่งประกอบด้วย บารมี 10, มรรค 4, ผล 4, นิพพาน 1 รวมเป็น 19 ชนางผต๊ะ (ชุมเนียงเผต๊ะ) คือผีประจำบ้าน ช่วยดูแล รักษาลูกหลานให้อยู่สุขสบาย และเมรณูกงวาล (เมรณูก้องเวียล) คือผีเด็ก รูปร่างหน้าตาคล้ายกุมารทองของไทย แต่เดิมเป็นผีเด็กอยู่ในป่าที่คอยดูแลสัตว์เลี้ยงต่อมาพัฒนาความเชื่อมาเป็นผีที่เรียกทรัพย์คล้ายนางกวัก ทั้งยังนำเข้ามาไว้ในบ้าน จัดสถานที่ให้อยู่เป็นกระท่อมเล็ก ๆ และนำอาหารมาเช่นไหว้บูชา กลุ่มผีดั้งเดิมนี้น่าสังเกตว่า เนียะกตาเป็นผีที่พบมากกว่าผีอื่น ๆ ในกลุ่มเดียวกัน สาเหตุมาจากเนียะกตาเป็นผีเจ้าพ่อเจ้าแม่ และผีบรรพบุรุษที่ชาวเขมรยังนับถือและประกอบพิธีกรรมบูชาอย่างเหนียวแน่น แม้จะมีเทพในศาสนาฮินดูเข้ามา ชาวเขมรก็รับเทพในศาสนาพราหมณ์เอามา (Adopt) และปรับใช้ (Adapt) ให้เป็นผีบรรพบุรุษ หรือไม่ก็เป็นเจ้าพ่อเจ้าแม่ไป 2) กลุ่มผีจากอิทธิพลของศาสนาพุทธ (Buddhist Ghost Group) ศาสนาพุทธเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด ตามลำดับคือ เมื่อคนตายวิญญาณจะออกจากร่าง ช่วงรอเกิดเป็นผีเรียกว่า สัมภเวสี พ้นจากสัมภเวสีแล้ว จึงไปเกิดในภพภูมิต่าง ๆ คือ สวรรค์ โลกมนุษย์ หรือไม่กัณรก ผีกลุ่มนี้ ชาวกัมพูชาได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธเช่นเดียวกับไทย ตามที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกมี 3 จำพวก คือ ก. สัมภเวสี (สัมภเวสี) ข. เปรต (เปรต) และ ค. อสุรกาย (อสุรกาย) ผีพุทธทั้ง 3 จำพวกนี้ ในจำนวนเรื่องเล่าผีเขมร 100 เรื่องพบว่ามี 62 เรื่อง แบ่งเป็นสัมภเวสี 57 เรื่อง เปรต 3 เรื่อง และอสุรกาย 2 เรื่อง จำพวกผี สัมภเวสี (สัมภเวสี) คือ ผีที่รอการไปเกิด ระหว่างรอไปเกิดมักปรากฏกายหลอกหลอนคนในสถานที่ที่วิญญาณผีแต่ละตนนั้นผูกพัน ผีกลุ่มสัมภเวสีที่พบในเรื่องเล่าผีเขมร มีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน อาทิ กุณกรก (ลูกกรอก) คนไทยเรียกลูกกรอก คือผีเด็ก คนทำพิธีต้องฆ่าเด็กย่างไฟ และทำพิธีปลุกเสก แล้วเลี้ยงไว้ป้องกันภัยอันตราย ลูกกรอกในความเชื่อของชาวกัมพูชาคล้ายกับคนไทย ขโมจกัมพูตกบาล (ผีหัวขาด) เป็นชื่อเรียกผีตามภาพที่ปรากฏเวลาหลอกหลอน และเรียกตามลักษณะการตายของคน เนื่องจากผีหัวขาดเป็นผีตายโหง และไม่มีหัวเมื่อปรากฏกาย ขโมจกัมพูตกบาล (ผีนางตานี) ผีเพศหญิงอาศัยอยู่ในต้นกล้วย การปรากฏตัวมักปรากฏให้เห็นเป็นผู้หญิงนั่งโง่งงกระเบน ห่มผ้าสไบเฉียง และยังมี

ขโมจโตโง (ผีตายโง) ขโมจไพร (ผีป่า) ขโมจยามสมบัติ (ผีเฝ้าทรัพย์) พราย (พราย) พรายบณเฐียร (ผีแม่ลูก) พรายบ่พุก (ผีกล่อมลูก) พรายอวาแสะ (เร่ร่อน) พรายกบาลปราชี่ (ผีแปดหัว) พรายกนโทงเขี้ยว (พรายกระตังเขี้ยว) พรายกพาเกลิง (พรายกลาเพลิง) มุญายม (ผีแม่เดิม) ยมบาล (ยมบาล) ฉุมบ่ (ปอบ) อาบ (กระสือ) จำพวกเปรต คือผีจำพวกหนึ่ง ในความเชื่อของกัมพูชานักวิชาการด้านวัฒนธรรมชาวกัมพูชา Soo (2005) ระบุว่าเปรตมี 12 จำพวก คือ 1. วันตาสเปรต 2. กุณปาสเปรต 3. คูตขาทกเปรต 4. อัคคิชาลมุขเปรต 5. สุจิมุขเปรต 6. ตัณห์ภูฏิตเปรต 7. สุนิฆามาตเปรต 8. สุตตังคเปรต 9. ปัพพตังคเปรต 10. อชครังคเปรต 11. เวมานิกเปรต และ 12. มหิทธิกเปรต พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุตตนิบาต ค. จำพวกอสุรกาย คือ พวกที่มองไม่เห็นกายหลายพวก เป็นสัตว์นรก เกิดอาศัยอยู่ในโลกมนุษย์ เป็นพวกสัจจรูปไปยามค้าคิน ช่วงเวลากลางคืนหากินของสกปรกมีซากศพเน่าเปื่อย เป็นต้น (Choatanyano.1967) 3) กลุ่มผีจากวัฒนธรรมภายนอก (Cross Culture Ghost Group) หมายถึง ผีที่นอกเหนือจากกลุ่มผีดั้งเดิมและผีที่เกิดจากอิทธิพลของศาสนาพุทธ ได้แก่ผีที่มาจากวัฒนธรรมตะวันตก เกาหลี น่าสังเกตว่าผีกลุ่มนี้ ชาวกัมพูชานำมาเล่าเพื่อความบันเทิงเท่านั้น ไม่ได้เกิดพิธีกรรมใด ๆ เช่น ไม่มีพิธีกรรมเกี่ยวกับ ผีคอมพิวเตอร์

ขโมจกูเร (ผีเกาหลี) ได้แก่ ผีในวรรณกรรมเรื่องเล่าผีที่ได้รับอิทธิพลมาจากเกาหลี ความเชื่อเรื่องผีของชาวเกาหลี ปาร์ค เกียง อิน อธิบายว่า ผีในความเชื่อของเกาหลีนั่น เป็นสภาวะลึกลับมองไม่เห็น แต่บางครั้งก็ปรากฏให้คนเห็นได้ (Kiang eun, 2006) และมี ขโมจบารัง (ผีฝรั่ง) ได้แก่ ผีในวรรณกรรมเรื่องเล่าผีที่ได้รับอิทธิพลมาจากโลกตะวันตก ผีในวัฒนธรรมตะวันตก คำเรียกทั่วไปคือ Ghost เป็นคำมาจากภาษาเยอรมันว่า Geist ความหมายออกไปทางลบคือแปลว่าโกรธ เคือง มีชื่อในภาษกรีกว่า a wraith พวกนี้ปรากฏเป็นภาพให้เห็นหลังจากตายไปแล้ว และเป็นภาพที่น่ากลัวและโศกเศร้า เนื่องจากเชื่อกันว่าเป็นวิญญาณที่ถูกสวรรค์ปฏิเสธ ภายหลังปรากฏกายของผีในวัฒนธรรมตะวันตกบางครั้งปรากฏเป็นส่วน ๆ เช่น เห็นแค่แขน บางครั้งก็เห็นแต่มือเท่านั้น (Rattanakul, 2014) ผีชนิดนี้ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าผีเขมรประเภทเรื่อง ผีจากวัฒนธรรมภายนอกมีผีฝรั่ง ในเรื่อง แอปเปิ้ลอาถรรพณ์ ความตายของนักอ่านเรื่องผี วิญญาณผีในคอมพิวเตอร์ มฤตยูมีคนกระซิบให้ไปฆ่าตัวตาย และ คนขี่ม้า ส่วนผีเกาหลี (ผีเกาหลี) มีอยู่ 1 เรื่องคือ ผีเกาหลี ในเรื่อง ลูกสวยไหมแม่

กลุ่มผี	เรื่องเล่าผี
ผีดั้งเดิม (รวม 32 เรื่อง)	ในเรื่องเพลง 1.ต้นกำเนิดเจ้าพ่อ 2.ประวัติเจ้าพ่อตากลึงเมือง 3.เจ้าพ่อกองชุม 4.เจ้าพ่อพระคเณศ 5.เจ้าพ่อคอแดง 6.เจ้าแม่คุณหญิงเมา 7.เจ้าพ่อหัวล้าน เจ้าพ่อในเรื่อง 8.เจ้าพ่อตาทอง 9.เจ้าพ่อตานง 10.เจ้าพ่อตาเบง 11.เจ้าพ่อตาลัก 12.เจ้าพ่อเนินสลึง 13.เจ้าพ่อประตูเมือง 14.เจ้าพ่อตาบาพาล 15.เจ้าพ่อพันธุสาฬี 16.เจ้าพ่อพุมแสน 17.เจ้าพ่อพนมดิน 18.เจ้าพ่อมาตคิต 19.เจ้าพ่อหมื่นคง 20.เจ้าแม่เมสร 21.เจ้าพ่อพิคเณศ 22.เจ้าพ่อสำเภาทลาย 23.เจ้าพ่อสิงห์ 24.เจ้าพ่อตาศรีกับยายบุส 25.เจ้าแม่ยายดำ 26.เจ้าแม่ยายงวน 27.เจ้าแม่เมสร 28.เจ้าพ่อสำเภาทลาย ในนิทานเรื่อง 1.ผีแย่งบ้านอยู่ 2.ผีกอไผ่ 3.หมาเห็นผี ในเรื่องสั้นเรื่อง 1.ผีนางา

กลุ่มผี	เรื่องเล่าผี
ผีดั้งเดิม (รวม 32 เรื่อง)	ในเรื่องเพรง 1.ต้นกำเนิดเจ้าพ่อ 2.ประวัติเจ้าพ่อตากลั้งเมือง 3.เจ้าพ่อกองชุม 4.เจ้าพ่อพระคณศร 5.เจ้าพ่อคอแดง 6.เจ้าแม่คุณหญิงเมา 7.เจ้าพ่อหัวล้าน เจ้าพ่อในเรื่อง 8.เจ้าพ่อตาทอง 9.เจ้าพ่อตานง 10.เจ้าพ่อตาเบง 11.เจ้าพ่อตาลัก 12.เจ้าพ่อเนินสลึง 13.เจ้าพ่อประตูเมือง 14.เจ้าพ่อตาบาพาล 15.เจ้าพ่อพันธ์สาฟี 16.เจ้าพ่อพุ่มแสน 17.เจ้าพ่อพนมดิน 18.เจ้าพ่อมาตคิต 19.เจ้าพ่อหมื่นคง 20.เจ้าแม่เมสร 21.เจ้าพ่อพิคณศ 22.เจ้าพ่อสำเภาทลาย 23.เจ้าพ่อสิงห์ 24.เจ้าพ่อตาศรีกับยายบุส 25.เจ้าแม่ยายดำ 26.เจ้าแม่ยายงวน 27.เจ้าแม่เมสร 28.เจ้าพ่อสำเภาทลาย ในนิทานเรื่อง 1.ผีแย่งบ้านอยู่ 2.ผีกอไผ่ 3.หมาเห็นผี ในเรื่องสั้นเรื่อง 1.ผีอนาถา
ผีพุทธ (รวม 62 เรื่อง)	ในนิยายเรื่อง 1.ผีหัวขาด 2.ผีพรายอสุรกาย 3.ปิศาจเสน่หา 4.พรายกลาเพลิง 5.จิ้งจันทองตวลสแลง ในนิทานเรื่อง 1.เกาะเปรต 2.กระท่อมผี 3.ผียากกินไอศกรีม 4.ผียากกินแซนด์วิช 5.ผีจบปริญญา 6.ผีสิงไห 7.ผีแย่งบ้านอยู่ 8.ผีตันหางนกยูง 9.ผีตานี 10.ผีตาเจง 11.ผีน้ำ 12.ผีหลอกอาจารย์ 13.ผีวัดพระพุท 14.ผียักษ์และเด็กน้อย 15.ผีลากกระดานโลง 16.แสงตะเกียงผี 17.หมาเห็นผี 18.เศรษฐีผี 19.ต้นมะม่วงใหญ่ 20.เนินผิงผี 21.ปิศาจกลางไพรนคร 22.ภรรยาฉันเป็นผี 23.เปรตกินตัวเองวันละ 7 ครั้ง 24.ทางมรณะ 25.วิญญาณพยายาบท 26.วิญญาณทวงโลง 27.พรายกระทงเขียว 28.ผีขุ่น 29.พรายต้นมะม่วง 30.หมู่บ้านผีตายโหง 31.มนุษย์กับผีเป็นเพื่อนรักกัน 32.แม่ผีอัครรรย์ 33.ยายกระสือ 34.เศรษฐีขี้เหนียวแพ้ปราชญ์หนุ่ม ในเรื่องสั้น 1.เรือผี 2.เส้นตาย 3.ผีในห้องเช่า 4.ผีเฝ้าสมบัติที่ฝังไว้ 5.ผีทวงของ 6.ผีแพศยา 7. ผีไต้ฝรั่ง 8.หนีผีไม่พ้น 9.ตะเกียงนิทาน 10.สวรรค์โลกีย์ 11.ได้ผีช่วย 12.เปรตปรากฏตัว 13.บ้านผีสิง 14.บ้านเก่า 15.สัญญา 16.วิญญาณผีอนาถา 17.ผีกล่อมลูก 18.ลิม 19. มนต์เสน่ห์ 20.เงาติดตามตัว 21.วิญญาณ 22.วิญญาณทนายทกระสือ 23.เสื้อผี
ผีจากวัฒนธรรมภายนอก (รวม 6 เรื่อง)	ในเรื่องสั้น มีผีฝรั่งในเรื่องสั้นชื่อ 1.แอปเปิ้ลอาถรรพ์ 2.ความตายของนักอ่านเรื่องผี 3.วิญญาณผีในคอมพิวเตอร์ 4.มฤตยู มีคนกระซิบให้ไปฆ่าตัวตาย 5.คนขี้เมา และมีผีเกาหลี ในเรื่องสั้นชื่อ ลูกสวยไหมแม่

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาพสะท้อนทางสังคมในเรื่องเล่าผีกลุ่มผีดั้งเดิม ก่อให้เกิดพิธีกรรม ประเพณีต่าง ๆ มีทั้งเพื่อเคารพบูชาและเซ่นไหว้ เพื่อให้คนในครอบครัว และในชุมชนมีชีวิตอยู่อย่างอยู่เย็นเป็นสุข อาทิ อนาคต (เนียะกตา) ทำให้เกิดประเพณีเลี้ยงเนียะก ซึ่งประเพณีสำคัญมีทั้งประเพณีหลวงและประเพณีของชาวบ้านทั่วไป อารกส (อารักซ์) ทำให้เกิดประเพณีเลี้ยงอารักซ์ ทำเมื่อมีคนเจ็บป่วยแล้วรักษาหาย ปรลิ่ง (ปรลิ่ง) ทำให้เกิดพิธีกรรมเรียกปรลิ่ง คล้าย ๆ กับพิธีเรียกขวัญของคนไทย เป็นต้น ผีกลุ่มนี้ปรากฏภาพสะท้อนทางสังคมในเรื่องเล่าออกมา 3 ลักษณะ คือ ผีบรรพบุรุษและคัมครอง ผีผู้ควบคุมความประพฤติคนในสังคม และผีที่ดลบันดาลความสุขให้สังคม ผีบรรพบุรุษและผีคัมครอง อาทิ อนาคต ในเรื่องเจ้าพ่อตากลึงเมือง เป็นผีบรรพบุรุษที่ชาวเขมรกราบไหว้เพื่อให้ช่วยคุ้มครองบ้านเมือง ดังข้อความว่า “ครั้นพระองค์ได้ขึ้นเสวยราชสมบัติสุสานติแล้ว ทรงนึกถึงคุณของเสนาเมือง ที่สู้แลกชีวิตเพื่อพระองค์ และต่อแผ่นดินเขมร พระองค์ก็จัดให้ทำบุญอุทิศต่อดวงวิญญาณของเสนาเมือง อย่างยิ่งใหญ่อัศจรรย์ และทำติดต่อกันมาเป็นธรรมเนียมตราบนานทุกวันนี้ เรียกว่าทำบุญเลี้ยงเนียะกตากลึงเมือง”(Prachumreungpreng Khmer Part 8, 2001) เรื่องเล่าผีกลุ่มผีดั้งเดิมยังสะท้อนความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ (Superstition) เขมรเรียกขานเนือง (ขุมเนือง) ในหนังสือจริยธรรมเขมร อธิบายความหมายคาถาอาคมว่า มนต์อาคมเป็นคำศักดิ์สิทธิ์ ที่เขาเรียนต่อ ๆ กันมา สำหรับเสก สะเดาะ ทำให้เกิดความสุข หายจากไข้ ด้วยมีอิทธิฤทธิ์เรียกว่า โรเปียน หรือ มนต์อาคมคาถา (Soo, 2005) ไสยศาสตร์เขมรมีทั้งหมด 5 หมวดหมู่ ได้แก่ 1. คาถาสำหรับการป้องกันตัว 2. คาถาสำหรับสวดสะเดาะ เป่า พรหมน้ำมันต์ 3. คาถาป้องกันภัย 4. คาถาทำเสน่ห์ และ 5. ยันต์ต่างๆ ส่วนไสยศาสตร์เขมรแบ่งตามลักษณะการใช้เป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มป้องกัน กลุ่มช่วยเหลือ และกลุ่มทำร้าย กลุ่มช่วยเหลือเช่น เรียกและไล่ฝน พบในเรื่องเนียะกตาหัวโล้น นำเอาไสยศาสตร์มาช่วยเหลือชาวบ้านด้วยการเรียกฝนหรือไล่ฝนตามแต่จะต้องการ ดังข้อความว่า “...เนียะกตาเดิมเป็นคนธรรมดา แต่มีวิชาชื่ออะไรให้ปรากฏหรือ เขาโกนหัวโล้น มีคาถาอาคมมาก เป็นคนเก่งกล้ามาก แล้วถ้าฟ้าฝนจะตก เพียงเขาเอาข้าวสารเสกคาถาซัดไป ลมจะพัดให้ฟ้าสาดใส เมฆฝนหายไปทันที...” (Prachumreungpreng Khmer Part 8, 2001)

ชาวเขมรนำพิธีกรรมทางพุทธศาสนาไปปรับใช้กับผีดั้งเดิม ในเรื่อง เนียะกตากอง ขุม ชาวบ้านนิมนต์พระสงฆ์มาประกอบพิธีทำบุญให้กับเนียะกตากอง ขุม ทุกปี เป็นการนำเอาพุทธศาสนามารับใช้ความเชื่อดั้งเดิมของคนในชุมชน ดังข้อความว่า “เวลาเย็นนิมนต์พระสงฆ์ 4 องค์ สวดมนต์แปรอากาศ มีสวดขยันโตเป็นต้น เตรียมทำราชวัตรล้อมรอบ ให้ท่านอยู่ข้างใน พวกอุบาสก-สิกขาอยู่ข้างนอก มีบาตรครบทั้ง 4 องค์ นำน้ำอบใส่บาตรทั้ง 4 ให้พระสวดมนต์พรหมน้ำมันต์ทั้ง 4 ทิศ” (Prachumreungpreng Khmer Part 8, 2001) และยังสะท้อนภาพทางสังคมด้านนิเวศวิทยา (Ecology) ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ด้านคือ 1. สิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ เชื้อชาติ อาชีพ ประเพณี ความเชื่อเรื่องโชคลาง และพิธีกรรม 2. สิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ได้แก่ แหล่งน้ำ พื้นที่ป่าเขา สภาพของพื้นที่ในลักษณะต่าง ๆ อาทิ พื้นที่ราบสูง พื้นที่ราบลุ่ม เป็นต้น สิ่งแวดล้อมทางสังคมผู้คนแต่ละสังคมต้องมี พิธีกรรม วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อต่าง ๆ ร่วมกัน สิ่งเหล่านี้ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าผีเขมร ความเชื่อในเรื่องประเพณี เช่น ประเพณีประกอบพิธีเลี้ยงเนียะกตาเป็นพิธีสำคัญของชาวกัมพูชา มีทั้งระดับชาติ และระดับท้องถิ่น ในเรื่องนิทานพื้นบ้านเขมร ประวัติเนียะกตากลึงเมือง ก็ปรากฏพิธีกรรม

เลิงเนียะกตา ดังข้อความว่า “...พิธีบุญเลิงเนียะกตา บุญนี้เป็นบุญประเพณีติดต่อกันมานานแล้วของชาวบ้าน และพวกอำเภอกำกันทุก ๆ ปี ในเดือนวิสาขะ (ราวกลางเดือนเมษายน-พฤษภาคม)วันเสาร์...” (Prachum-reungpreng Khmer Part 8, 2001) ส่วนภาพสะท้อนทางนิเวศวิทยาด้านสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ในเรื่องเล่าผีเขมร มีทั้งภูเขา แม่น้ำ อาชีพ และการติดต่อสื่อสารกับชาวต่างชาติ ป่าอุดมสมบูรณ์ อาทิจ ในเรื่องเนียะกตากองชุม เป็นต้น 2) ภาพสะท้อนทางสังคมในเรื่องเล่าผีเขมร ในกลุ่มผีพุทธเรื่องเล่าผีเขมร กลุ่มผีพุทธมีภาพสะท้อนทางสังคมหลากหลาย เนื่องจากชาวเขมรปัจจุบันนับถือพุทธศาสนาเกิน 90 เปอร์เซ็นต์ และมีประวัติการนับถือศาสนาพุทธมายาวนาน ภาพสะท้อนทางสังคมด้านความเชื่อเรื่องผี ผีในความเชื่อของเขมรตามหลักของพระพุทธศาสนาแบ่งได้เป็น 3 จำพวก คือ ก. สัมภเวสี ได้แก่ ข. เปรต ได้แก่ และ ค. อสุรกาย ได้แก่ แต่ละกลุ่มในเรื่องเล่าผีเขมรสะท้อนภาพทางสังคมออกมาในลักษณะต่าง ๆ กัน ก. จำพวกสัมภเวสี สัมภเวสีเมตตาคนทำดี ในนิทานเรื่องเศรษฐีผี เรื่องเด็กน้อย 2 คน ถูกแม่เลี้ยงใจร้าย ทั้งสองต้องหนีออกจากบ้าน เมื่อไปพบบ้านเศรษฐี ทั้งสองแม่จะเห็นข้าวปลาอาหารและหิวอย่างไรก็ไม่ล่วงละเมิดสิทธิ์เจ้าของบ้าน แต่ยกมือขออนุญาตก่อน ทำให้เศรษฐีพอใจมาก ด้วยความเอ็นดูจึงยกสมบัติให้ (Miss Sok Phally, n.d.) สัมภเวสีผีทำร้ายคนทำผิดศีลธรรม ในเรื่องผีวัดพระพุทธ สัมภเวสีผีพยาบาลคนที่ทำร้าย ในเรื่อง วิญญาณพยาบาล ข. กลุ่มเปรต สะท้อนให้เห็นความเป็นมาของประเพณีการทำบุญ ภูมิบินท์ (สารทเขมร) ดังปรากฏในเรื่อง เกาะเปรต สะท้อนให้เห็นว่าเปรตต้องการส่วนบุญ ดังปรากฏในเรื่อง เปรตกินตัวเองวันละ 7 ครั้ง และนิทานเรื่อง เปรตปรากฏตัว ค. จำพวกอสุรกาย สะท้อนภาพความเชื่อทางสังคมว่า อสุรกาย เป็นผีที่ทำตัวลึกลับ ไม่ทำร้ายใคร ดังปรากฏในนิทานเรื่อง ปิศาจกลางเมืองไซ่ง่อน และ เรื่องสั้นชื่อ เรือผี ภาพสะท้อนทางสังคมด้านความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ในกลุ่มผีพุทธ ไสยศาสตร์มี 3 กลุ่มคือ กลุ่มช่วยเหลือ กลุ่มป้องกัน และกลุ่มทำร้าย กลุ่มป้องกัน คาถาป้องกันผี ในเรื่อง ผีกลัวยตานี เมื่อสามีทราบภรรยาเสียชีวิตแล้ว ก็วางอุบายหนีภรรยา ภรรยาตามไปติด ๆ สามีได้โบหนาดถือป้องกันผี จนสามารถวิ่งเข้าไปหาพระที่วัดได้ พระท่านเก่งเรื่องคาถาอาคมนำเข้าไปในกุฏิ สวดคาถาป้องกันไม่ให้ผีเข้าได้ ดังข้อความว่า “เวลานั้น อาจารย์ที่เก่งด้านคาถาอาคม ก็นำขายนั่นไปในกุฏิของท่าน แล้วสวดมนต์คาถาป้องกันอาณาเขตไว้อย่างแข็งแรง ส่วนนางปิศาจนั้นก็ไม่ได้ไปไหนไกลจากกุฏิพระสงฆ์ จริงแล้ว นางเข้าไปในกุฏิพระสงฆ์ตามสามีไม่ได้”(Kimsun, and Van, 2009) ข. กลุ่มช่วยเหลือ เชื่อว่าคาถาไล่ผีได้ ในเรื่อง ผีวัดพระพุทธ น้ำแมนเป็นคนไม่กลัวผี เพราะมั่นใจว่า ตัวเองมีคาถาไล่ผี ทำให้น้ำแมนถึบสามล้อตระเวนหารับผู้โดยสารได้ในเวลาว่างคืนได้ เมื่อผีสาวที่โดยสารมาให้ห้องคาถาไฟฟ้ง น้ำแมนก็ห้องให้ฟ้งอย่างไม่ลังเล ดังข้อความว่า “โอม ฉกเอาจอมปลวกเปื่อยยุ่ย ฉกภูเขาละลาย แล้วก็พระนารายณ์ พระอิศวร โอบโลกมาให้ข้าพเจ้าเป็นครูบา.... กำจัดพรายนานา พรายแปดหัว พรายหญิงสาวแก้ว พร้อมทั้งผีตายโหงอัปรีชจัดขจาย อันตรธานไป..โอมสิทธิสวาทะ” (Ly, 2012) ค. กลุ่มทำร้ายคาถาอาคมใช้ฆ่าคน ในเรื่อง เศรษฐีโลกกับมาณพนักปราชญ์ และยังเชื่อว่าผู้มีคาถาอาคมใช้เรียกผีออกมาลนน้ำมันพรายได้ ดังปรากฏในเรื่อง ผีหัวขาด คาถาอาคมทำลูกกรอก ภาพสะท้อนทางสังคมด้านความเชื่อเรื่องพุทธศาสนาผีพุทธ พุทธศาสนาในเรื่องเล่าผีเขมร ในกลุ่มผีพุทธพบภาพสะท้อนเรื่องพิธีกรรม หลักธรรมคำสอน และพระภิกษุสงฆ์เป็นที่พึ่งของคนในสังคม ด้านพิธีกรรม ได้แก่ การทำบุญให้ผี อาทิจ ในเรื่องสั้นชื่อ เสือผี การนำหลักธรรมคำสอนมา เช่น ในเรื่อง พรายกระตังเขียว และในเรื่อง พราย

กลาเพลิง สะท้อนภาพพระสงฆ์เป็นที่พึ่งพาของสังคม เช่น พึ่งพาของคนในสังคม ในเรื่อง ผียากกินแซนด์วิช ส่วนภาพสะท้อนทางสังคมด้านนิเวศวิทยาในกลุ่มผีพุทธ ด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคม สะท้อนความเชื่อเรื่อง ลางร้าย ก่อนที่โจรชื้อเกียกจะออกปล้น ภรรยาของโจรพยายามห้ามปรามอย่างไร โจรก็ไม่ฟัง และเมื่อโจร หันหลังให้ ภรรยาก็เห็นว่าสามีไม่มีหัว เมื่อโจรออกไปปล้นก็ถูกทำร้ายจนเสียชีวิตไป สะท้อนค่านิยมเรื่อง การรับราชการ ในนิยายเรื่อง ปิตาจารย์หา ออกญาราชบำเรอบอกกับลูกชายว่า ให้เรียนให้จบแล้วจะ “ได้ ทำงานราชการมีเงินเดือนมาก พอเลี้ยงเมียและลูก” (Yuk, 2004) ส่วนด้านสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ สะท้อน ด้านพืชพันธุ์ไม้ ได้แก่ ต้นมะม่วง ในนิทานเรื่อง ต้นมะม่วงใหญ่ และ นิทานเรื่อง พรายต้นมะม่วง ต้นขนุนได้แก่ นิทานเรื่อง พรายต้น และสะท้อนว่าเขมรมีทะเล ได้แก่ นิทานเรื่อง เกาะเปรต เป็นต้น 3) ภาพสะท้อน ทางสังคมในเรื่องเล่าผีเขมร กลุ่มผีวัฒนธรรมภายนอก ผีจากวัฒนธรรมภายนอก ที่ปรากฏในเรื่องเล่าผีเขมร มีอยู่เฉพาะในเรื่องสั้น มีผีจากวัฒนธรรมตะวันตกในงานวิจัยนี้เรียกว่าผีฝรั่งและผีเกาหลีผีฝรั่งอยู่ในเรื่องสั้น ชื่อแอปเปิ้ลอาถรรพ์, ความตายของนักอ่านเรื่องผี, วิญญาณผีในคอมพิวเตอร์, มฤตยู มีคนกระซิบให้ไปฆ่า ตัวตาย และคนขี้เมา ส่วนผีเกาหลี อยู่ในเรื่องสั้นชื่อ ลูกสวยไหมแม่ ผีกลุ่มนี้ชาวเขมนำผีภายนอกมาเพื่อ ความบันเทิงเป็นหลัก ไม่มีพิธีกรรมที่แสดงถึงความเชื่อถือศรัทธาผีภายนอกเหมือนผีกลุ่มพุทธ และผีดั้งเดิม ลักษณะของผีภายนอกที่ปรากฏ มักหลอกโดยให้คนแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ในเรื่อง มฤตยู มีคนกระซิบให้ไป ฆ่าตัวตาย ด้านนิเวศวิทยาในเรื่องเล่าผีกลุ่มนี้พบว่า พบด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคมคือสังคมเมือง ในเรื่อง มฤตยูมีคนกระซิบให้ไปฆ่าตัวตาย และนิเวศวิทยาสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ในเรื่อง ลูกสวยไหมแม่ ให้เรา ทราบว่าเกาหลีเป็นประเทศที่มีทะเล

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ความเชื่อเรื่องผีในสังคมเขมรจากเรื่องเล่าผีเขมร มีพัฒนาการ ตามลำดับคือ สังคมเขมรแต่บรรพกาลมีความเชื่อเรื่องผีว่าสถิตอยู่ตามสิ่งแวดล้อมธรรมชาติในป่า เขา แม่น้ำ และบนท้องฟ้า และมีความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ พัฒนาการขั้นต่อมาคือ เมื่อสังคมเขมรรับศาสนาพุทธและ พราหมณ์เข้ามา แม้ชาวเขมรจะรับเอาคติความเชื่อเรื่องผีจากศาสนาพราหมณ์ แต่ก็พบว่ามีการปรับให้เป็นผีเจ้าพ่อ เจ้าแม่ไป ส่วนผีในศาสนาพุทธชาวเขมรเชื่อตามคัมภีร์ศาสนาพุทธ เนื่องจากชาวเขมรนับถือพุทธศาสนา กว่า 90 เปอร์เซ็นต์ ทำให้ผีตามคติความเชื่อจากศาสนาพุทธมีอิทธิพลต่อชาวเขมรอย่างกว้างขวาง ส่วนความ เชื่อในเรื่องผีแต่ดั้งเดิมนั้นก็ไม่ได้ทิ้ง พบว่ามีการปรับให้เป็นผีบรรพบุรุษสถิตอยู่ตามศาลหัวไร่ปลายนา และ เชื่อว่าผีบรรพบุรุษเฝ้าดูแลอยู่ทุกตัวคน ทุกครอบครัว และทุกชุมชน เมื่อการติดต่อทางคมนาคมรวดเร็วขึ้น เครื่องมือสื่อสารทันสมัย ชาวเขมรก็รับเอาผีจากวัฒนธรรมอื่น ๆ เข้ามา อาทิผีฝรั่ง ผีเกาหลี ทั้งนี้เพราะโลก พัฒนาการ ของโลก ทำให้คนในสังคมเขมรพัฒนาความเชื่อเรื่องผีไปตามลำดับ ภาพสะท้อนเหล่านี้สอดคล้อง กับแนวคิดของ Talcott Parsons (1902-1979) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน ได้ชี้ให้เห็นว่า การปรับตัว ของสังคมเป็นเรื่องการแสวงหาสิ่งจำเป็นต่าง ๆ จากสภาพแวดล้อม แล้วแจกจ่ายไปทั่วระบบ (Sanyavivatr, 2007) ซึ่งปรากฏการณ์นี้ เป็นธรรมชาติของคนในทุกสังคม

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ฝิ่นเรื่องเล่าผีเขมร แบ่งกลุ่มตามพัฒนาการความเชื่อได้เป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มผีดั้งเดิม คือผีที่เชื่อกันมาแต่บรรพกาล กลุ่มผีพุทธ คือผีที่เกิดความเชื่อเมื่อรับพระพุทธศาสนาเข้ามา และกลุ่มผีวัฒนธรรมภายนอก เกิดความเชื่อเมื่อมีเครื่องมือสื่อสารทันสมัย การรับรู้ของคนในสังคมกว้างไกล ทั้งนี้เพราะชาวเขมรเปิดรับการเรียนรู้จากโลกภายนอก แล้วนำองค์ความรู้มาปรับใช้กับสังคมตนเอง ลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นกระบวนการทางสังคม สอดคล้องกับ Jablin (1952-2004) นักสังคมวิทยาที่ชี้ให้เห็นว่า กระบวนการทางสังคม คือการปรับตัวให้เข้ากัน (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2016) เพราะธรรมชาติของสังคมโดยทั่วไป ต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ภาพสะท้อนทางสังคมจากเรื่องเล่าผีเขมร ในผีทั้ง 3 กลุ่ม สะท้อนภาพทางสังคมในด้านต่าง ๆ ออกมา ได้แก่ ด้านความเชื่อเรื่องผี ด้านความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ด้านความเชื่อเรื่องพระพุทธศาสนา และด้านความเชื่อเรื่องนิเวศวิทยา 1) ภาพสะท้อนจากกลุ่มดั้งเดิม เชื่อในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์และการคุ้มครองป้องกันคนในสังคม ควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม และดลบันดาลความสุขให้ถ้าทำดี ทำให้เจ็บป่วยถ้าทำผิดประเพณี ด้านนิเวศวิทยาในกลุ่มผีดั้งเดิม พบอาชีพเก่าแก่อย่างขึ้นตาลขายในเรื่อง เนียะก่ตากอแดง แสดงให้เห็นความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ในเรื่องเนียะก่ตากอชุม ในกลุ่มผีพุทธสะท้อนให้เห็นความเชื่อโชคลาง คนรวยมีอำนาจในสังคม และความเชื่อเรื่องการทำศพผิตายโหง 2) กลุ่มผีพุทธ เชื่อว่าผีพยาบาทคนทำร้าย ช่วยเหลือคนดี และมีความผูกพันกับญาติมิตร ด้านไสยศาสตร์ ด้านพุทธศาสนา ในกลุ่มผีดั้งเดิมมีร่องรอยพุทธศาสนาเข้าไปเกี่ยวข้องกับด้านพิธีกรรม เช่นทำบุญเลี้ยงเนียะก่ตา ในกลุ่มผีพุทธพบว่าสิ่งที่ผู้ประพันธ์เน้นคือเรื่องกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว และชาวเขมรอาศัยพระสงฆ์เป็นที่พึ่งของสังคมเมื่อพบปัญหาแก้ไขไม่ได้อย่างเรื่องกระท่อมผี และเรื่องผีกล้วยตานี เป็นต้น 3) กลุ่มผีจากวัฒนธรรมภายนอก สะท้อนให้ทราบตรศนะชาวเขมรว่า ผีฝรั่ง ผีเกาหลี เป็นผีที่มักหลอกหลอนแบบไม่ปรากฏกาย มักปรากฏในรูปของเหตุการณ์แปลก ๆ เช่น ข้อความไม่มีที่มาอย่างในเรื่องผีคอมพิวเตอร์ และไม่มีพิธีกรรมใด ๆ เกี่ยวกับผีกลุ่มนี้ ภาพสะท้อนจากเรื่องเล่าผีทั้ง 3 กลุ่มที่พบ อาจเป็นเพราะว่าสังคมเขมรเป็นสังคมชาวพุทธ แนบแน่นอยู่กับคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ภาพสะท้อนเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าเรื่องเล่าผีเขมรมีบทบาทหน้าที่ที่ทั้งนำสังคมออกจากความขัดแย้งหรือปัญหา อย่างกรณีบทบาทของพระภิกษุสงฆ์ช่วยเหลือชาวบ้าน การอบรมระเบียบให้กับสังคม อาทิ เรื่องผีทวงของ หนูน้อยชโมยแหวนคนตาย ผีจึงมาทวงของจนต้องไปคืนให้ญาติคนตาย เมื่อไปพบพระอาจารย์ท่านก็สอนเจ้าหนุมว่า “ความโลภนั้นมันนำมาซึ่งความพินาศนะหลาน” (Soy, 2019) ถ่ายทอดความเชื่อทางพิธีกรรม อย่างกรณีทำบุญอุทิศให้กับคนตาย และสร้างเอกลักษณ์หรือประวัติศาสตร์ให้กับท้องถิ่น อย่างกรณีความเชื่อเรื่องผีของเขมรที่ไม่ปฏิเสธความเปลี่ยนแปลงของสังคม มีการรับความเชื่อเรื่องผีเข้ามา (Adopt) เพื่อให้เหมาะสมกับสังคมตนเองก็มีการปรับใช้ (Adapt) ภาพสะท้อนที่กล่าวมาสอดคล้องกับแนวคิดบทบาทหน้าที่นิยมของ Bascom (1912 - 1981) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน ที่ชี้ให้เห็นว่า “บทบาทหน้าที่ของเรื่องเล่า” มีอยู่ 4 ประการคือ 1. เป็นทางออกให้กับความขัดแย้งหรือกฎเกณฑ์ทางสังคม 2. ให้การศึกษาอบรมและจัดระเบียบสังคม 3. ถ่ายทอดพิธีกรรม และ 4. สร้างเอกลักษณ์ และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (Na Thaleng, 2014)

สรุป

เรื่องเล่าผีเขมร ในสังคมเขมรที่เป็นชาวพุทธจัดตามวิวัฒนาการความเชื่อได้เป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มผีดั้งเดิม คือผีที่อยู่กับชาวเขมรมาแต่บรรพกาล กลุ่มผีพุทธ คือผีที่ได้รับอิทธิพลความเชื่อมาจากพุทธศาสนา มีสัมภเวสี เปรต และอสุรกาย และกลุ่มผีวัฒนธรรมจากภายนอก คือผีที่ชาวเขมรรับมาเพื่อความบันเทิงมีผีเกาหลี่และผีฝรั่ง ภาพสะท้อนทางสังคมในเรื่องเล่าผีเขมร ในวรรณกรรมประเภทนิทานพื้นบ้านเขมรพบผีดั้งเดิมมากที่สุด สาเหตุมาจากเป็นวรรณกรรมเก่าแก่ประเภทตำนาน ซึ่งเป็นยุคสมัยที่ชาวเขมรยังนับถือผีบรรพบุรุษอย่างเหนียวแน่น วรรณกรรมประเภทนิทานและนิยายพบผีกลุ่มพุทธศาสนามากที่สุด สาเหตุมาจากเรื่องเล่าประเภทนิทานและนิยายเข้ามาช่วงชาวขอมบูชาผีมีความเจริญทางด้านอักษรศาสตร์และนับถือพระพุทธศาสนาอย่างกว้างขวาง ส่วนกลุ่มผีภายนอก พบในวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้น เพราะเรื่องสั้นบทประพันธ์ที่นิยมกันในโลกยุคใหม่ที่มีการสื่อสารโลกทั่วถึงและกว้างไกล

ภาพสะท้อนทางสังคมชาวพุทธเขมร ที่ปรากฏในเรื่องเล่าผีเขมร พบว่าชาวเขมรแนบนับถืออยู่กับพระพุทธศาสนา แต่ก็ไม่ได้ทิ้งความเคารพนับถือผีที่นับถือมาก่อน ด้วยการนำเอาพิธีกรรมทางศาสนาเข้าไปใช้กับพิธีกรรมเกี่ยวข้องกับผี ทำให้เกิดการผสมกลมกลืนกัน กลายเป็นสังคมพุทธศาสนาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ผีเขมรมีพัฒนาการทางความเชื่อจากผีตามธรรมชาติ อาทิ ป่าเขา และผีบรรพบุรุษ ขึ้นต่อมาเป็นผีที่เกิดจากคติความเชื่อทางพุทธศาสนา และขึ้นต่อมาเป็นผีที่มาจากวัฒนธรรมภายนอก ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ จัดการศึกษาอัตลักษณ์ของผีแต่ละตนจากวรรณกรรมแต่ละประเภท

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ผีเขมรแบ่งตามพัฒนาการความเชื่อได้ 3 กลุ่มคือ ผีดั้งเดิม ผีจากความเชื่อในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และผีจากวัฒนธรรมภายนอก ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ ศึกษาบทบาทหน้าที่ของผีเขมรในแต่ละกลุ่ม ว่าชาวเขมรนำมาเล่าเพื่อหวังผลอะไรบ้าง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ภาพสะท้อนทางสังคมในเรื่องเล่าผีเขมร พบว่าผีทั้ง 3 กลุ่ม สะท้อนภาพทางสังคมออกมาทั้งเหมือนและแตกต่างกัน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ ควรกำหนดกิจกรรมหาภาพสะท้อนของผีแต่ละกลุ่มว่าเหมือนและแตกต่างกันอย่างไร

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ศึกษาเรื่องผีเขมรในละครโทรทัศน์

2.2 ศึกษาและเปรียบเทียบเรื่องผีเขมรที่เผยแพร่ในโลกออนไลน์กับในสื่อสิ่งพิมพ์

References

- Choatanyano, C. (1967). *Dictionnaire Cambodgien*. (5th ed.). Phnom Penh: Institut Bouddhique.
- Hoc Dy, K. (2004). *Piteehawpraleung (comfort ceremony)*. Phnom Penh: AngKor.
- Kromtumnaimtumlub khmer. (2001). *Prachumreungpreng Khmer Part8 (Cambodian Folk Tales)*. Phnom Penh: Rongpum Abrom.
- Kimsun, S., & Van, S, (2009). *Khmoc Derm Jek Chavia (Ghost on Large Banana Tree)*. Phnom Penh: Reading Books.
- Kiang Eun, P. (2006). *An Analysis of Social Reflections Shown in Korean Folktales*. (Master's Thesis). Graduate School: Srinakharinwirot University. Nakhon Pathom.
- Lee, S. (2006). *Piteehawpraleung Tamrabiabboran. (Royal ceremony According to the ancient ceremony)*. Phnom Penh: Meng Har Printing House.
- Ly, T. (2012). *Khoc wat Praputh (Ghost Preaputh Pagoda)*. Phnom Penh: Books World.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (2016). *Man and Society*. (3th ed). Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- Ngea, T. (1983). *Pravattisas Khmer. (Khmer history)*. Phnom Penh: Rongpum Abrom.
- Na Thalang, S. (2014). *Folklore Theory*. (3th ed). Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Phally, S. (n.d.). *Dangkhaao Spirit (Millionaire Ghost)*. Phnom Penh: Taphrom.
- Ratanakul, S. (2004). Non-human being in Eastern and Western Cultures. *Humanities Journal*, 5, 1-17.
- Sanyavivatr S, (2550). *Sociological Theory*. (12th ed). Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Soo, M. (2005). *Ariyathor Khmer (Civilization Khmer)*. Phnom Penh: IIC Press.
- Sotheary, K., & Sopheark, V. (2009). *Khmoc Derm Jekchva (Ghost on Large Banana Tree)*. Phnom Penh: Reading Books.
- Soy, S. (2015). *Khoc Tiarobos (Ghost requesting return treasure)*. Retrieved June 8, 2019, from <https://news.sabay.com.kh/article/560428>.
- Sujjapun, R. (2001). *Science and Art of Literature*. Bangkok: Prsphansarn.
- Yongboonkerd, C. (2014). *Record of the traditions of Jhenla*. (3th ed). Bangkok: Matichon.
- Yuk, Th. (2004). *Pisac Saneha (Devil's love)*. Phnom Penh: n.p.